

หิโตปเทศคำฉันท์

พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในการฉาปนกิจศพ นายเหตัง รัตนวิจิตร

ณ วัดแก้วแจ่มฟ้าล่าง ถนนสี่พระยา

วันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

หิโตปเทศคำฉันท์

พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในการฉานาปนกิจศพ นายเหตึง รัตนวิจิตร

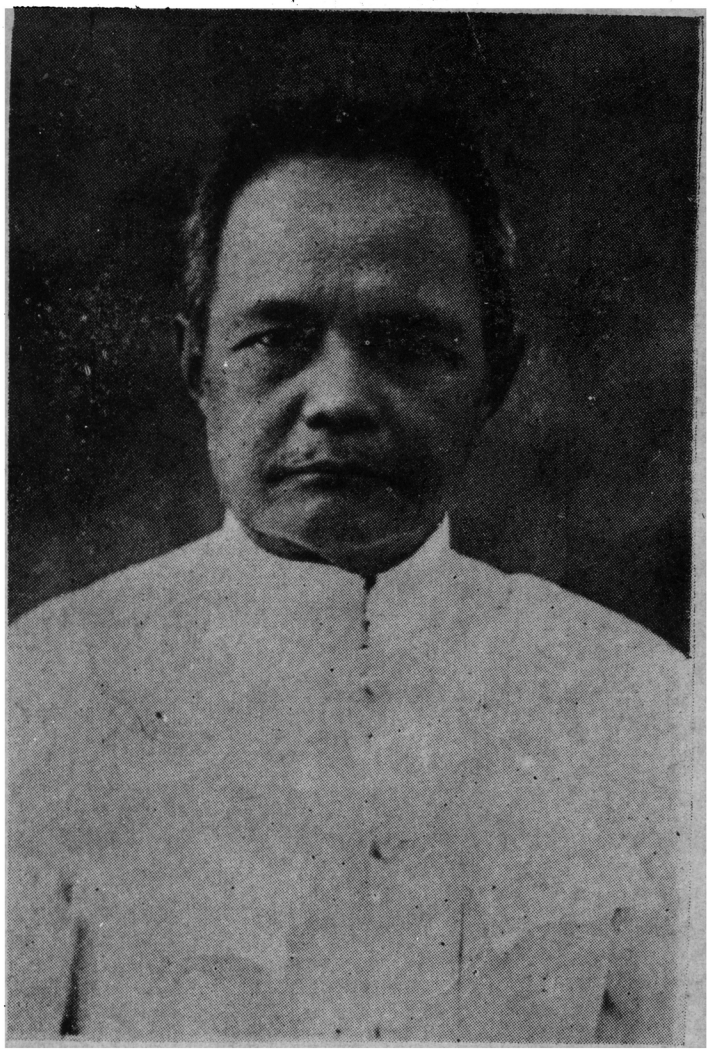
ณวัดแก้วแจ่มฟ้าล่าง ถนนสี่พระยา

วันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

313

398.9

29557 214

นายเหล็ง รัตนวิจิตร

๒๔๐๕-๒๔๗๘

คำปรารภ

นายเหตัง รัตนวิจิตร เกิดวันพฤหัสบดี แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑
ปีชวด ตรงกับวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๐๕ ถึงอนิจจากรรมเมื่อ
วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ มีอายุรวมได้ ๗๓ ปีเศษ ตั้งแต่
เข้าประจำความได้ ได้เห็นท่านเป็นคนขยันขันแข็งแรง ไม่เคยเจ็บ
ไข้หรือมีโรคภัยเบียดเบียนเลย จนถึงวาระสุดท้ายที่ป่วยครั้งเดียว
จนถึงวันอนิจจากรรมรวมเวลา ๓๐ วัน ซึ่งได้ทวงความเศร้าโศกเสีย
ใจไว้ให้แก่บุตรหลานอย่างยิ่ง.

พฤติการณ์ของท่านในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ ท่านเป็นผู้มี
อุปนิสัยดีอ่อนโยน ไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่ดบหลู่ผู้ที่ต่ำกว่า มีเมตตา
จิตต์ประจำตัวเป็นอย่างดี มีความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ได้
ทำหน้าที่บิดาโดยสมบูรณ์ เช่นให้การศึกษิตตามความสามารถของ
บุตรนั้น ๆ และอบรมสั่งสอนไปในทางที่ดีเสมอโดยกตวิธต่าง ๆ เพื่อ
ไม่ให้บุตรเสียใจ แทนการดุหรือทำโทษในเมื่อบุตรกระทำผิด แม้
ส่วนตัวท่านเองก็พยายามทำตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตรเสมอ.

ในส่วนการกุศลสัมมาปฏิบัติ เป็นผู้เต็มใจในพุทธศาสนาอย่าง
ยิ่ง ไม่ว่าในส่วนกุศลชนิดใด ถ้าสามารถทำได้โดยพละของตนหรือ
ทำส่วนร่วมกับผู้อื่นก็ได้ ท่านทำทุกครั้งไม่เลิกละว่าจะเป็นกุศลชนิดใด
ท่านได้บวชตน บวชบุตรไว้ในพุทธศาสนา และผู้อื่นที่ยากจนที่ไม่
สามารถจะบวชเองได้ท่านก็ได้บวชให้ สร้างพระพุทธรูป ทอดกฐิน

ผ้าป่า รักษาอุโบสถ และถวายบิณฑบาตเสมอ.

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ท่านยังมีความสนใจในการศึกษา พอ
ใจอ่านหนังสือที่มีคติเสมอ และนำเอาคติเหล่านั้นมาฝึกฝนให้บุตร
หลาน โดยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงได้จัดพิมพ์หนังสือที่โคปเทศขึ้น หวังว่า
หนังสือเล่มนี้คงจะทำความประโยชน์ให้แก่ผู้อ่านบ้าง และข้าพเจ้าขอ
อุทิศบรรดากุศลผลบุญอันจักพึงมีเกิดจากหนังสือนี้ ขอจงสถิตย์
ผลานิสงส์อันนี้ให้แก่คุณพ่อที่เคารพและรักยิ่งของข้าพเจ้า ให้
ประสบแต่ความดำรงอยู่ ในสุคติทุกเมื่อ เทอญ.

เลือน รัตนวิจิตร

คำนำ

นางสาวเดือน รัตนวิจิตร ได้มาแจ้งความจำนงค์กรมนิเทศปากรว่า ใครจะได้หนังสือเรื่องคำดังด่อนที่เป็นกวีนิพนธ์ดังเรื่องหนึ่ง เพื่อพิมพ์แจกในงานปลงศพ นายเหตัง รัตนวิจิตร ผู้บิดา เพราะนายเหตัง รัตนวิจิตร เที่ยงยังมีชีวิตอยู่ มีนิสัยชอบหนังสือชนิดกวีนิพนธ์และในที่สุดได้พอใจเลือกเรื่อง “ฮีโตปเทศคำฉันท์” นี้ กรมนิเทศปากรจึงอนุญาตให้พิมพ์แจกได้ตามปรารถนา.

เรื่อง ฮีโตปเทศ เป็นหนังสือซึ่งรู้จักกันแพร่หลาย ตั้งแต่สมัยมาในภาษาดั้งยุค ปรากฏว่าเป็นนิทานสุภาษิต ซึ่งวิเศษครมั้นบันทึกได้เลือกคัดมาจากคัมภีร์บุญจันตระและคัมภีร์อื่น ๆ เพื่อเป็นอุปเทศดังสอนพระราชกุมารโอรสของพระเจ้าสุทธรคณ ฮีโตปเทศเป็นสุภาษิตโบราณจับใจน่าอ่าน แม้เป็นหนังสือซึ่งประพันธ์ครั้งสมัยโบราณ แต่ก็มีข้อความที่เปรียบเทียบชักมาอ้างได้ พึงได้ทุกกาลทุกสมัย ไม่เฉพาะในประเทศใดประเทศหนึ่ง เหตุนี้ จึงมีผู้นิยมแปลหนังสือฮีโตปเทศนี้ออกสู่ภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาอาหรับ ตะวันฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี เป็นต้น ส่วนที่มาแพร่หลายเป็นภาษาไทยเราเมื่อไรนั้น เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) กล่าวไว้ในคำนำหนังสือฮีโตปเทศฉบับแปลร้อยแก้วของโรงพิมพ์ไทว่า ฮีโตปเทศที่เป็นภาษาไทยนั้น จะมีมาแต่ครั้งใดไม่ทราบ ได้พบต้นฉบับของพระอมราภิกษิต (เกิด) วัดบรมนิวาส เมื่อท่านถึงมรณภาพ

ปีมะเส็ง เอกศก จ. ศ. ๑๒๓๑ (พ. ศ. ๒๔๑๒) ๒ เดือนมกราคม เรียก
ว่าหิโตปเทศวัดอุทุมพรณ์ อยู่ในเล่มหนึ่ง มิตราภ แคข้อความ
ในหนังสือ^๕นั้นแปลกเพี้ยนกับที่แปลเป็นภาษาอังกฤษโดยมาก เพราะ
ได้มีข้ออธิบายให้เข้าใจธรรมและภาษิตของพุทธศาสนิกชนมากเกินไป
หนังสือฉบับนี้ได้ตัดบางตอนลงในหนังสือวชิรญาณ และกรมศึกษา
ธิการได้พิมพ์เรียกว่า “นิทานสุภาษิตหิโตปเทศวัดอุทุมพรณ์” พิมพ์
ถึง ๒ ครั้ง ครั้งที่สองเมื่อ ร. ศ. ๑๓๘ (พ. ศ. ๒๔๔๓) และเมื่อ
เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงธรรมการอยู่ ได้
ให้พระวิจิตรธรรมปรีดี (เนตร เปரியุ) แปลจากภาษาสันสกฤต
และสอบทานกับฉบับของอังกฤษฉบับที่ ๔ เล่ม และได้ขอให้พระ
อาจารย์ พระยาอิศรพันธุ์โสภณ (ม.ร.ว. หนู อิศรางกูร) แต่ง
บรรยายเป็นลิลิตและโคลงสุภาพด้วย ได้แต่งจบเพียงปรัดดาวนา
คำนำเรื่องและมิตราภเล่มหนึ่งเท่านั้น ลิลิตหิโตปเทศนี้ โรงพิมพ์
บำรุงนุกุลกิจได้รับพิมพ์จบเพียงปรัดดาวนา แต่มิตราภเล่มหนึ่ง
นั้นพิมพ์ค้างอยู่ ต่อมาเสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป ช่วยกัน
แปลคั่นใหม่จนจบ และพิมพ์ที่โรงพิมพ์ไท ถนนรองเมือง เมื่อ
พ. ศ. ๒๔๕๘-๒๔๖๐.

ส่วนหิโตปเทศคำฉันท์ที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ ปรากฏชื่อผู้แต่งใน
โคลงนำเรื่องว่า มีนามตามภาษามคธว่า “นาย นฤทธา” นอก
นั้นก็ได้กล่าวข้อความอันใดให้ทราบประวัติของผู้แต่งหนังสือ^๕นอก

ดังเกิดในวิธีประพันธ์ ถ้าอ่านโดยความมุ่งหมายที่จะรู้เรื่องแล้ว นับว่าเข้าใจความได้ดี เสียตายแต่แต่งได้เพียงนิทานเรื่องแรงกับแมว ในตอนมิตรดาบ คือ ผูกมิตร ก็หมดเสียเพียงนั้น.

ในที่ลุดนี้ กรมศิลปากรขอโมนทนาในกุศตราคีของนางสาวเดือน รัตนวิจิตร ที่ได้พิมพ์หนังสือคติเทศน์คำฉันท์แจกจ่ายเป็นล่วนปีคุอุบู้ฐานธรรม เนื่องในงานทักษิณานุประทานกิจของบุรีพการีนี้ จ้งอำนวนยอิฐคุณวิบุลยผลดตบันดาลให้ลัมฤทธิ์แด่นายเหต้งรัตนวิจิตร ผู้ทะขีฟไปลู่ปรโลกเดวนี้้น ตามฐานนิยมลัมเจตนาทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๔ เมษายน ๒๔๘๐

หิโตปเทศคำฉันท์

๑ หิโตปเทศพร้อม	นามขนาน
เป็นคติโบราณกาล	กล่าวไว้
คำสอนตั้งเป็นสาร	สำหรับราช ตัญญา
ควรผู้รักจักได้	เร่งรู้จำ ๆ
๑ เราว่าพราพากย์เพื่อ	ฉันทา
นามชื่อนายนฤทยา	มครพร้อม
เก็บเอาแบบบทมา	ผูกคณะ ฉันท์เอ๋ย
ตั้งประหนึ่งเครื่องประดับคลัง	เวียดเกล้าชาวประดงค์ ๆ

๑ กฤษดาณฐดิ้นนม	กษบทพระนาถา
ผู้สืบจากโตถา	จรลคีตาโดย
๑ นบธรรมวรำเมศ	เทียบนิเทศน์คำฉันท์ไคด
แก้ดัดควักนาใน	ที่ยังค้นกันดารดอง
๑ นบสงฆ์ศรภาพก	คำสอนยกบำรุงครอง
สืบเชื้อจาดองด้นอง	พุทธฉายอันพรายเพรา
๑ ข้าขอประณมไหว	แก่เทพไทเกล้าเจ้า
ศรีคุณวิสุทธิเขา	เป็นอาวรุชสำหรับองค์
๑ อักทงพระหริรักษ	ตั้งขจกรภกถทรง
เถลิงครุชอันด้ายง	จรถินกระดินรุส่าย

๑ อีกพรหมจรรย์พักร
ทรงหงส์ผงาดหงาย

๑ อีกข้าชอนบ้าว
พวกราษฎร์เป็นสุขแดน

๑ อีกครุอาจริยเจ้า
รับทกำหนดสั่ง—

๑ นบท่านบิตรมาร—
อีกอุ้มอุทรจร

๑ สรพดรรพชำไห้ว
พลชั้นพิมานโม—

๑ ขอเริ่มนิพนธ์เพจน์
ในวตฤปภรณ์

๑ เพื่อชายผู้ปรีชา
ความเลิศประเสริฐศรี

๑ ข้อยชานพนธ์พจน์
เกิดอนคตาคบทบาทคร

๑ คุช้ำไซ่งศ์ปราชญ์
ไซ่สุวรรณหงส์ดำ

๑ รัตตะคณะนั้
ท่งครุดหุ่คำ

๑ หากได้พำนั้กแบบ
เดชช่วยอำนวยผดุง

มhitricักคักคักคักกาย

โศพลชั้นพิมานแมน

บำรุงตัวแผ่นดินแดน

เพราะบาทฉายระบายนัง

ได้ลุ่มเกล้าฝักค่อนสั่ง

เกดระยระคณะกอดอน

ครได้ประสาธน์ค่อน

บำรุงรักษัจจนเคิบโต

มhitricไทอันเนาโศ—

ทนช่วยอำนวยพร

หิโตปเทศอุทาหรณ์

คั่นคักฤคคคคค

มนดีการการวัย

ทุกเข้าคำประจำค

คักคักคคคคคคคค

เมธ่ท่านอย่าคคคค

เป็นคคคคคคคคคค

เป็นคคคคคคคคคค

ยังคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคค

เป็นคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคค

๑๕ ปางโพ้นยังมีบุรดิเรก
ชื่อปาฏฐ์บุตรนคร

๑ ปราการประกอบศิริประกับ
เนื่องแน่นด้วยนางจรัตโตรณ

๑ บ้อมค้ายและรายทุขชวรัช
เลโดและโคมรกำจาย

๑ แค้นดำพลาพตพิทักษ์
ชาตังดัมเด็จพระอินทรา

๑ รกธฤตฤคค์วคเสน—
เนื่องแน่นอเนกวรรณงค์

๑ รูปทรงบรรจงพักตรระอ
ผิวดองเดิมอดังผดจันทร์

๑ วัระบำพจนขับ
เข้าคำปลั่งสรุ่ดำรวด

๑ นามท่านผู้ผ่านพิภพด้าว
เชอด้วยกษัตริย์ส่วดีคิครอง

๑ ทรงพระคุณาปฤชาดาด
ทรงทศพิธกิตตเว—

๑ ม้องค้องนงคอกิเรก
ผ่องพักตรเม้นพิมลจันทร์

๑ ม้องคโอรสธิราช
คำเข้ารเฝ้าวรประโดม

วรอเนกเนกร

สถิตย์แทบติเรต

เล็ดระยับอเนกอนงค์

รอบราชมนเทียรราย

กำด่าบชู้กำด่าบด้าย

อเนกนั้บอเนกา

เป็นเวรวรรคระวังรา—

อมรเคดิ้นประคององค์

ทรนเรนทรดำหับทรง

บำเรอท้าวตึงด้าวส่วรค

นาดีก้องดั่งแกลดั่งส่วรค

พิศเยี่ยมกมลยวน

ประด้านคัพพัทธห้อยหวด

ดูชท้าวบำเรอครอง

ชื้อไทยท้าวสุทศันด้อง

บุรินนามานเน

บำรุงราชฏ์เป็นสุเช

ทัยถ้อยเป็นทางธรรม

วิมลเสวกดั่งด้าวส่วรค

บุรณแจ่มจรัตไพบ

เจริญราชฤทัยโลม

ถนอมแนบดินทองค

๑ จนวนเจริญพระชนมา—
กอบกิตุราจารย์ดำรง

ยุวคณาเจริญทรง
ทูลจิวิคประพดิกการ ๑

๓๖ วันหนึ่งท่านท้าวภูบาล
ยังที่สระต่งวาริน

เสด็จอุฎฐาการ

๑ ท่อธารชำรุดน้ำสายดินรู่
ด้วยคนชเรณูของ

อบอาบซาบกลิ่น

๑ เสร็จส่งทรงภูษิตถของ
ถ้วนแล้วด้วยแก้วเกมกาญจน์

องค์ยังดำยของ

๑ เสร็จสู่แท่นรัตนเรืองดาน
หม่อมขอำมาคยมนตร์

พร้อมโหราจารย์

๑ ฟุบเพ็ญแผ่พังเด้าวนัย
จะทรงประภาษเพื่อใด

คำวัดราช

๑ ยังมีเสนาหนึ่งไซ
ค่อหน้าท่งราชา

ทูลเป็นกถนัย

๑ ว่าความดังใดกังขา
ไปอาจพิจารณาเจเนใจ

ภักถับเหต้อตรา

๑ สรรพสิ่งซึ่งความดังดัย
พระธรรมคำสัศตรคัมภีร์

มีแจ้งอยู่ใน

๑ ครนแล้วเท่านั้นเด้น
บ่มีใครได้คอบตาม

นึ่งเนาคุษณ

๑ ปางท้าวสดับโดยความ
รทรงดำริไปมา	บ่ได้ทรงถาม
๑ ว่าราชโอรสอาตมา
ในราชคัสด์ครคัมภีร์	ไปได้ศึกษา
๑ ดูดังใบไม้กาดี
จะดับตระกูลเขี้ยวใด	ผิดราชประเพณี
๑ คริแต่ขอประภาษไป
เจ้าพ่อผู้ร่วมวิญญาน	แก้ราชदनัย
๑ ประเพณีเมืองสืบมา
ตะเคยความรู้ได้เรียน	บุตรใดโมหา
๑ ปราศจากกิจงานการเพียร
ดำรงชีพโดยชอบธรรม	หาทรัพย์ให้เลี้ยงยร
๑ ห่อนรู้ข้ากัปกริยา
จะควรไปควรเช่นใด	สูงกลางอย่างคำ
๑ บุตรดังกล่าวมานี้ใช้
แต่ทุกขแก่ผู้ปกครอง	เสื่อมผลพุนให้
๑ บุตรใดเปรมปราชญ์เพียรมอง
ทำเนียบระเบียบคัมภีร์	เล่าแต่ดวงทำนอง
๑ ดับตระกูลพุนเพิ่มทฤษดี
ชนกโดยชอบนอมกาย	ประฏิบัติชนน
๑ บุตรมีดังกล่าวชยาย
มีแต่บิดมารดา	ความดีดัดจิตต์กาย

๑ สรรพบุตรเกิดดื่บดื่บมา	เดื่อมทราเมาคำชำ
จากคักคักตระกูลมามากมี	
๑ หาบุตรเจริญยิ่งคักคักศรี	กว่าตระกูลห่อนมี
จะได้ด้วยร้อยฤมาณ	
๑ อันชนในโลกตั้งฐาน	แม่มมรรดมาจาร
ในธรรมทั้งสี่ด้วยดี	
๑ หนึ่งครเปรมปราษฎ์กั๋ว	รอนรูกดี
สุทฺธพถาภิการ	
๑ หนึ่งได้เล่าเรียนนคิลา	ดะบับแบบเบาราน
ชำนาญงานาญการกร	
๑ หนึ่งปราษฎ์ยอมเอออวยพร	ในนามนุสสรณ์
ด้วยตั้งสัตตคติความดี	
๑ หนึ่งกอบเกอทานบารมี	คักทานขันตี
อุคด่าห้ประกอบเกออุก	
๑ ผู้ใดพรักพร้อมจตุมุต	อาจเชิดชูตระกูล
เจริญได้เนิ่นเนานาน	
๑ ข้อหนึ่งความสุขหกสถาน	มีในสันดาน
บุรุษประชาชาวใด	
๑ ค้อมภริยาเต็มใจ	มีบุตรศิวโดย
ดำรงรักษาดื่บตระกูล	
๑ มทรพยนบหนองเพญบุรณ	ไปรูเดื่อมคูนัย
ด้วยภยทั้งสี่อกวน	

- ๑ มีจิตครอบรัวรวบวน สอดส่องการควร
ด้วยดวงปัญญาอดญาณ
- ๑ มีความธรรมเจริญเกียรติสาร กิตติคุณเขาพาร
เปรมปราชญ์ธรรมเจริญพร
- ๑ ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน
ให้คนโทษทุกขา
- ๑ เหตุหฤหรรษ์ดังถั่วมา เป็นเครื่องหมายหา
แห่งเหตุที่สุขนิการ
- ๑ เพราะฉะนั้นพ่อผู้ทรงคราญ บิดาวิจารณ์
จักให้เจ้าเปรี๊ยะปฤชา
- ๑ เดี่ยวแรงเป็นราชวงศ์ บุญปางสร้างมา
อย่าให้ทั้งชาติเชื่องค้ำ
- ๑ แม้จากจารีตสุริยวงศ์ ดุจเกวียนจักรวง
อันมีแต่เอ่หอนไคด
- ๑ อนึ่งเป็นบุรุษนิสัย จงชอบกอบไป
ด้วยคุณทั้งสามจึงควร
- ๑ สติปัญญาอุดมวาท วรยศรบถ้วน
ทั้งสามจงเนื่องนิการ
- ๑ ขย่ำหมายบุญกรรมตามการ กอบจิตต์คิดอ่าน
จึงสมมโนนึกปอง
- ๑ พ่อผู้ร่วมรักทั้งผอง เจ้าอย่าดำพอง
ว่าเกิดในวงศ์ชาติยา

๑. ไม่ต้องฝึกฝนไผ่หา
วิธียอมมากมุลเอง

๑. ผู้ไปทราบกิจบางเพรง
ต้องเกอในกตางชุมชน

๑. ดูจยางฤกาทรพด
คละเคลดด้วยหงส์เหินจร

๑. เพราะฉะนันปตามารตร
คึกษาวิชาชำนาญ

๑. วิทยาทรพยนี้โอพาร
แดทรพยทงมวดมกม

๑. ทรพยอนยอมมไฟร์
รู้ศนยรุดันหมดไป

๑. ทรพยคอควิทยานไซ
บ่พร่องบ่เลื่อมศุนย์จร

๑. ถ้ามิวิทยาถาวร
จักเพิ่มจักพุนเขาวนไว

๑. ความฉลาดอาจรูไถ่ไถด
ว่าควรไปควรชั่วดี

๑. ทรพยสิ้นศฤงคารมกม
มาเพราะก่าดังปัญญา

๑. ความรู้คู่ด้วยปฤชา
ให้มากในดวงด้นดาน

สติปฤชา

คิลปศาสตร์แจ้งแจรง

เข้าอยู่แปดปน

ได้เตือนดังด่อน

ยิ่งกว่าศฤงคาร

ปองร้ายราวดี

จักแจกผู้ใด

ความปฤชากร

รู้ต้นนิสสัย

จักเพิ่มพุนทว

พึงมุ่งหมายหา

๑ วิทยามีสองสถาน
อีกรู้ในคลองคัมภีร์

๑ วิทยาหัตถโกศก
ก็แต่เวลาว่องไว

๑ ภายเฒ่ามือเท้าเขวไขว่
จักทำสิ่งใดคนฉิน

๑ หัตถโกศกไปควรวิน
ว่าต้องอยู่ไต่บัญชา

๑ แม่วิทยาในคลองวิทยา
นี้ติศาสดรแด่ราชเบาราน

๑ ผู้ชนย่อมตั้งไว้ฐาน
ย่อมยำยอมเยงยอบตน

๑ ผู้มีวิทยาโกศก
แตกอบด้วยราชดัมพนธ์

๑ ถึงเด็กอ่อนบปีเดือนวัน
ภิเษกดัมบัตครอบครอง

๑ ผู้ใดดโหดวิทยาปอง
สนิทธิดเชอราชินทร

๑ ไปควรวักยทยอยิน
โณยศประกอบกิจการ

๑ เณรชดในท้องชดมาน
จะนับด้วยกับปีแด่นทวี่

หัตถโกศกการ

จะนับว่าดี

หุตาผ้าโกล

ปราชญ์ยังคิดฉิน

คัมภีร์นานา

ที่ครูอาจารย์

รอบรู้การกต

ควรได้รัชถวัถย

ถึงเฒ่าเฝ้าذنอง

ให้เพิ่มผ่องภิญ—

มีแต่เบาราน

๑ ไปค้องความมาคยินดี
ประสงค์ในการรักษัญญู

๑ น้ำเค็มห่อนได้เกือหนูน
แต่น้ำในบ่อบึงบาง

๑ เป็นน้ำที่จืดเค็มจาง
ก็ดื่มประสงค์จรงจันต์

๑ น้ำเค็มคือคนโหดหิน
ແປປາศປະໂຍສນຳວາວນ

๑ น้ำจืดคือคนโกศด
ไปคอรจกหมื่นฉินปอง ฯ

แก้หมื่นที่

จักได้เกือกุด

จักดื่มอาบด้าง

ย่อมมีมดทิน

กอบเกือประโยชน์ผด

๑ ปางท้าวสุทศนักราช
เรียกราชบัณฑิตปอง

๑ จึงมีโองการตรัส
ดูราทุกท่านไทย

๑ เราคิดวิตกนัก
วิตเร่าบ่ห่อนมี

๑ ทั้งอาภัพปการ
ชั่วช้านิราผด

๑ เราหมายจักให้บุตร
ปวงท่านเห็นฉนใด

เสร็จจุลดาตน์คณยัตนอง

ประชุมที่พระโรงไชย

แก้พวกราชการไป

ผู้กอบด้วยที่ภักดี

โอรสรักผู้ร่วมช้—

ปัญญากถวสันดานตน

ดูณถานพิราภด

เราดังเวชทุเรศใจ

คึกษาพุทธและศาสด์ไดย

ขอจงแจ้งแต่ด้จจา

๑ ฝ่ายวิคณัฐัน
 กราบทูลพระราชา
 ๑ ข้าแต่พระภูมิน—
 ออย่าโหมนัสลงน
 ๑ ขรรคมดาสนาชาติ
 แม่คับแค้นเคย
 ๑ ถ้าคบด้วยหม่มมิตร
 ควรต้องประพฤติกตม
 ๑ ถ้าคบสัถบุรุษ
 ดวงจิตคงกลบกลาย
 ๑ อินพระคณียรราช
 พระชนมก็ควรการ
 ๑ แม่คับด้วยข้าบาท
 แต่เดิมจนบัดนี้
 ๑ ผู้ใดมีปัญญา
 หลกเถียงบ่เล่าเร่
 ๑ ผู้หนักบั้นจิตอ้าง
 ผู้ใดจะฝึกสอน
 ๑ ด่าติกาภิชาชาติ
 ถ้ามีผู้ปรปักษ์
 ๑ เณรเช่นพระหน่อมารภ
 มีผู้บำรุงทำ

เมื่อทรงธรรม์เชอปลุณา
 ด้วยความที่ภักดีตน
 ทนรินทร์ดำรงศักดิ์
 ด้วยปวงราชคณียเคย
 ถึงเชอชาติบ่ควรเฉย
 ด้วยเหตพาตต้องพาตตาม
 เป็นบั้นจิตที่ต้งาม
 กวี่ชาติบ่ข้าจกลาย
 ที่เปรื่องปราชญ์ชนบหลาย
 ยินดีด้วยยคำการ
 ก็ให้ถวราชสุริย์ฉาน
 กำหนดได้ที่ร้ายดี
 ศักษาราชันต์
 คงเชียวชาญปฤชาเขาวน
 สติมากำถังเนา
 วนท่านนักปราชญ์สอน
 เปรียบด้วยอย่างนกยางจร
 ไปอาจทราบภาษาคน
 เขียมระอาตทงปากชน
 พจนานถนุสำนัจจำ
 ก็เชอชาติวรคำ
 ประกอบดินยังภิญโญ

๑ เพราะฉะนั้นเจ้าบาท
ค้ำจุนให้บุญ

๑ คงเกิดพระปรีชา
อาจดับพระวงศ์เจียน

๑ ปางท้าวสุทนต์ราช
สมบัติพระทัยเจริญ

๑ ดูราวรามาคย
ถึงห่มด้วยไบบอน

๑ เหมือนหนึ่งเปี้ยวราช
นุ่ดำนซึ่งความดี

๑ ถึงจักไม่แปรมปราชญ์
จงท่านปฤชานาย

๑ ปางวิเศษณ์
เชิญพระด้นเฝ้า

๑ จึ่งเขื่อนนุ่ดำนก่ดาว
ธรรมดาปฤชากร

๑ จักก่ดาวแลกอบกิจ
เพ่งหมายเอาอิตตา

๑ ค่ำก่ดาวก็สุภาพ
ขแข็งแกลงดิน

๑ คนพาดยอมยินดี
คือก่ดาวคำหยาบหยาม

ขอรับราชโอรโส
ราชันคัมภีร์เรียน
วณนาคำรงเด่ถียร
จนตราบดินแผ่นดินเจริญ
พ้องมาคยธรรมเจริญ
จึงด่าวัดประพัทธ์พร
สุคนธชาติที่เชจร
ไบไม้นนคกงถันม
ซึ่งท่านปราชญ์กระวีศรี
คงกอบเกอปฤชาชาย
คงดลาคชนมากหลาย
ได้กอบเกอสุกฤดา
บังคมคดชนเหนือเกล้า
สมุขาราชากร
พระหน่อท้าวจงฟังสอน
นิตยจิตต์บัตติตา
ย่อมพินิจพิจารณา
นุ่ปโยคจึงควรวิน
ผู้ขับทราบไม่ราคิน
ไม่อ้อดกระจัดความ
ด้วยเหตุสรวางงาม
ไม่เป็นที่ยินดีชน

๑ อึกคืออินมัท
 ่วงโงกวิโยคกรณ
 ๑ อึกอย่างชินตั๋ย
 การเดินทุกสิ่งดา—
 ๑ อึกมกนิยมกถาว
 ปากคมคารมพาด
 ๑ เหตุ^๕ถิ่นของชัว
 เป็นของอินไม่งาม
 ๑ ขอพระบีโยรส
 พังทรงวินิจนัย
 ๑ พังกถาวสุภานิต
 ผูกมิตรไมตรีทำ
 ๑ พังจงพิจารณาจิตต์
 แม้ใครผู้ใดมี
 ๑ วาจาไม่กตักถอก
 ชือตรงตำรงครอง
 ๑ ถ้าเห็นว่าสิ่งใด
 แนะแจ้งแต่คงดาร์
 ๑ เห็นมิตรต้องภัยเภท
 อุตสาห์ด้วยแรงตน
 ๑ ตั้งใดเห็นมีผล
 มักนำมาจำหน่าย

ต้นตานจิตต์ให้มัวมนท์
 ทุกคำเข้าเผ่านิทรา
 ดัรรพดังที่เฮฮา
 รพัตรช็อบประกอบการ
 ชึ่งคำราวเฉาะฉาน
 ไม่เล็ดที่ผู้^๕ตราม
 อย่าเก็ดอกกถันนิยมตาม
 ทำนผู้ปราชญ์นิราศไทด
 จะกล่าวพจนอินใด
 ให้ถุกต้องทำนองธรรม
 บำรงจิตต์ด้วยถ้อยคำ
 แก^๕เพือนผู้^๕ภักดี
 จะคบมิตรจงถ้วนถ
 บัญญามันหมั่นตรึกครอง
 ไปดวงหลอกต่อพวกพ้อง
 ดัจจามันในต้นตาน
 เป็นโทษใช้ไม่ควรการ
 ให้มิตรยังระวังตน
 ประสงค์เจตน์ผู้^๕ชวาชวน
 บันเทาทุกชของมิตรคดา
 ประโยชน์^๕ต้นมากเหลือหลาย
 ให้หม่มิตรไม่ฉันทา

- ๑ ผู้ใดแต่ได้พร้อม
ควรคบเป็นกัลยา—
- ๑ อาจช่วยเวลาเชษฐ
อยู่สุขสำราญกาย
- ๑ เหมือนสัตว์ทั้งด้ามชาติ
กาเท่าดำนวน
- ๑ ปลดเปลื้องซึ่งความทุกข์
ทุกข์ภัยอาตยกัน
- ๑ ขอพระคณัษ
ทุกข์ภัยไม่ไถดภัย
- ๑ ปางองค์กุมารศ
ดารกนัฏิกกรณ
- ๑ จิ้งมีวโรภาศ
ด้ามสัตว์ดำจาร
- ๑ ฝ่ายวิศณุปราชญ์
ดารกเขาเหตุใน

ดังที่แจ้งแต่คงมา
ณมิตรไว้สำหรับกาย
ให้หักเร้นได้ล้มหมาย
จนทราบม้วยชีวันจร
อันผูกพาดไมตรีกร
ประกอบกิจเป็นมิตรกัน
จนได้สุขเกษมสันต์
บึงทอดให้ทอดวาง
เอาเยี่ยงสัตว์ทั้งด้ามสหาย
จะกอบเกิดสภพร
ได้พึงเหตุอำมาตย์ด่อน
ไปทราบข้อคดีกรณ
ข้าแต่ปราชญ์ผู้บรรหาร
ไมตรีนั้นเป็นอันใด
ด้นองราชบัญชาไป
นิติเทศน์มาแจ้งแจ้ง ฯ

๒๘ ปางโพธิ์ยังมื่นที่
สมญาโคธาวารินทร
๑ ตัวผู้เกิดริมฝั่งดินธุ
อาเกียรณด้วยก้านใบบัง

กว้างใหญ่ยาวรี
ต้นหนึ่งทมิฬ

๑ ร่มรณภูมิพนรุกรช
แห่งหมู่ทิวาห์ถายพรวค

เป็นที่ทาวัง

๑ ถาหมูปักษาเหล่านัน
ถักขุประตะระนามมี

มีกาแปลกพันธุ์

๑ ดันโตษตัวเดี่ยวเอ็ก
ถำรณฤทัยไธยา

อาคัยรุกรช

๑ นกพิลาปตัวหนึ่งราชา
ประกอบด้วยหมูปริวาร

นามจิตติวา

๑ หำร้อยเค้สมี่ประมาณ
๑๒๕ ทนเป็นดุษฎาวร

อาคัยสถาน

๑ ยมพรานหนึ่งวเนจร
เป็นหมวดเป็นหม่มากมี

พบทฤชากร

๑ พรานนมจิตตยนิ
ไปรยไว้ในข่ายเขตคัคัน

เอาปถายลำดับ

๑ ฝ่ายคนพรานแยบคายชยัน
ปกปัดมิตเม้นกายินทร

เร้นช่อนเดี่ยวพณ

๑ จิตรคิวกแตกบัณษิน
จึงจิตติวกไปมา

เดห์พรานยถยนิ

๑ หมูวิหคเหล็ดอนับคณนา
จะพากันมอดม้วยปวณ

อาคัยรุกรชา

๑ ด้วยเดห์กถยทรเหล่าพาด
ชัพลัตว์มาเป็นภักษา

ปองเบียดเบี่ยนผดายุ

๑ วันหนึ่งจิตรคิรราชา
บริวารไปเที่ยวหาหิน	พาหมูปักษา
๑ ครั้นบ่ายกดับโบทโอบยบิน
รุกขาคีเคยอาศัย	ดูที่ยังถิ่น
๑ ปวงนกเห็นข่าวไปรยไว้
จึงนึกว่าตาภเหต้อศรา	ใกล้ที่อาศัย
๑ จักใคร่เสพรัดรักษา
จักโฉนพเนจรบิน	ตั้งทางวางท่า
๑ ครานั้นจิตรคิรราชินทร์
จึงห้ามพวกตนทั้งมวด	ครันทราบระบิต
๑ ดูก่อนณท่านไป่ควร
ด้วยหมู่มนุชย์มากมี	ประเทศนั้นด้วย
๑ เหตุใดปถายข่าวล้าดี
ประเทศอันเดียวควรณ	จักมีอยู่ที่
๑ ขรอยเป็นเดสดกถยนต์
อันปองชีวิตแก่เรา	ของหมู่พาดชน
๑ แม้ใครมีจิตศรัทมา
ประโยชน์แก่โภชนจักวาย	โดยหงงงเซดา
๑ ดูท่านอย่ามีจิตศรัทมา
จงฟังนาคันเราล่อน	ล้าดีที่ปราย
๑ นกพิลาปลกดับเผ้าวงวอน
เหตุใดจึงท่านห้ามปราม	รดโภชนเอนอ่อน

- ๑ ทุกวันเราต้องพยายาม เข้าโบกบินตาม
- หากินไปได้คุ้มครมภ์
- ๑ วันหนึ่ง^๕ ตากครมภ์วัน บัดต้องผายผัน
- ซึ่งท่านจะห้ามไปควร
- ๑ จิตคิดพั้งนกทั้งมั่วด ไม้แผ่นรัญจวน
- เพื่อจักได้พังกษ์ไอชา
- ๑ จิงกล่าวเป็นทางอุปมา ดูท่านโมหา
- ไปเชื่อนุศาตน์เราสอน
- ๑ คงจักถึงแก่นอดมรณ ด้วยโถงสังหรณ์
- เช่นโคตบุรุษเดินทาง
- ๑ ต้องดวงของเดื่อเฒ่าพราง จนถึงวายวาง
- เป็นเหยื่อแก่เดื่อเจ้ากด
- ๑ ฝ่ายนกพั้งเยี่ยงยิงยด พากันฉงน
- ว่าโคตบุรุษฉินใด
- ๑ จิงพากันปุจฉาไป พระยานกัฏเฐ
- สารกนิทานโบราณ
- ๑ ว่ามีพยัคชชรา โสคตึงมัวดา
- กำลังก้น้อยถอยไป
- ๑ จักแสดวงอาหารใกล้ไกล มิใคร่จักได้
- ด้วยตนชรากายินทร
- ๑ เดื่อคิดแต่ในใจถวิล ว่าจักหาฉิน
- เหมือนเมือก้างยังมี

- ๑ ไหนเคยจักรอดชีวิต จำต้องหาที่
 แห่งหนึ่งให้ชอบกตการ
- ๑ ดวงมนุษย์กินเดินเป็นอาหาร คิดแค้นพยัคฆ์พาด
 คาบกิ่งพฤกษาสู่วรรณ
- ๑ เดินเด้าเหย้าอย่างจรจัด เห็น^๕หนึ่ง^๕เห็น^๕หนึ่ง^๕น
- ประกอบด้วยบ่อวาริ
- ๑ มนุษย์สัตว์ไปมามากมี จังพยัคฆ์เร็ววิ^๕
- เข้าสู่สู่^๕มทุม^๕ซ่อนกาย
- ๑ คราน^๕นยัง^๕มี^๕โศค^๕ชาย คนหนึ่ง^๕ผ่น^๕ผาย
- มาถึง^๕ทบ^๕บ่อวาริ
- ๑ เลื้อ^๕เห็น^๕ผ่น^๕น^๕เลื้อ^๕มี จิต^๕ค^๕คิด^๕ยิน^๕ดี
- จักได้เป็นภักษาคณ
- ๑ จังมี^๕วาจา^๕เด^๕ห์^๕กถ ปราศ^๕ร^๕ย^๕เก^๕ษ^๕น
- ผ่น^๕น^๕ด^๕ง^๕ค^๕ิด^๕ป^๕รา^๕ณ
- ๑ เชิญ^๕เจ้า^๕เข้า^๕มา^๕สู่^๕ที่ แห่ง^๕เรา^๕ผู้^๕มี
- มโน^๕จำ^๕หน^๕าย^๕ทาง^๕ท^๕าน
- ๑ มารับ^๕เอา^๕ก^๕ิ่ง^๕พ^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕า^๕ญ^๕า^๕ญ^๕น ไป^๕ไ^๕ว^๕ัด^๕ถ^๕าน
- ของท่านได้^๕จ^๕าย^๕ช^๕าย^๕ก^๕ิน
- ๑ บุรุษ^๕ฟ^๕ัง^๕คำ^๕พ^๕ย^๕ค^๕ณ^๕ิ^๕น^๕ท^๕ร มี^๕จิต^๕ค^๕ณ^๕ิ^๕ม^๕ย^๕ิน
- ด้วย^๕ก^๕ิ^๕ง^๕ไ^๕ม^๕ของ^๕พ^๕ย^๕ค^๕ฆ^๕า
- ๑ ครัน^๕แ^๕ว^๕จ^๕ัง^๕มี^๕วา^๕จา ว่า^๕แ^๕ก^๕พ^๕ย^๕ค^๕ฆ^๕า
- สู่^๕ท่าน^๕เป็น^๕ด^๕ค^๕ว^๕ร^๕าย^๕แ^๕ว

- ๑ เรามนุษย์ท่านเลื่อย่อมแสง
จักเป็นเลิศดั่งดวงกิน
- ๑ ขรรคมดาพาดพยับนิล
ด้วยจิตต์ปัดคิดปรานี
- ๑ เราใช้บ่ได้จ้ด
จิตต์คิดเป็นเลิศดั่งดวงเรา
- ๑ เลื้อยตอบวาจาปุรีเส้า
ก็ควรจักเชือกำขาน
- ๑ เมื่อเรายังเยาว์เป็นพาด
นี้เรียวมีแรงว่องไว
- ๑ ไต่เทียวจับสัตว์น้อยใหญ่
เป็นภักษ์บ่เว้นวายวร
- ๑ บदनกายแก่ชราภาค
ทั้งหุ่แตกตามันตั้ง
- ๑ เขียวเด็บหักเหี้ยนเจียนถึง
ทุกวันเราคิดถึงกาย
- ๑ คู่มิตรภรรยาแก้ว
จึงละถิ่นที่หนึ่งจร
- ๑ เทียวซุ่มจำศีลตั้งวร
อันชบอันชืดเชโซ
- ๑ ทั้งได้พบท่านธโร
ให้ละพศอย่างพาด
- หาอยู่เราแดง
จับสัตว์กิน
เกรงท่านจกมี
ซึ่งท่านเกรงเรา
ด้วยจิตต์โมหันธ์
ผดามูซึ่งวาดัย
กำดั่งดั่งขาร
ซึ่งม้วยรำพึง
จิตต์เราแทบฉลาย
จนมีกายกร
ด่อนดั่งธรรโม

๑ เราได้เห็นตามโหวหา
จึงได้ประพาศทางธรรม	ท่านผู้อาจารย์
๑ เสด็จเข้าไปไม่ทุกวัน
ในดวงคันดานโดยดี	คือทานยอมมัน
๑ เพราะฉะนั้นเห็นท่านจึงมี
จักแจกจำแนกทำทาน	จิตต์คิตยินดี
๑ ขอท่านอย่านิ่งเนานาน
ถึงพฤษอันเป็นทองคำ	เชิญมารับทาน
๑ ฝ่ายบุรุษมีจิตต์เกรงยำ
เห็นเลื้อคาบกิ่งไม้ทอง	แต่เดินกรายกล้า
๑ คิดว่าถ้าแน่นดัมปอง
วนนคงมีสุข	ได้กิ่งไม้ทอง
๑ เลื้อเห็นบุรุษนยงวัง—
จึงแกดักถ้าวกถวาจา	เกยจไปส้มหวง
๑ ซึ่งท่านวังเกยจพยัคฆา
กินสัตว์มนุษย์นั้นควร	ว่าเป็นพาตา
๑ แต่ต้องมีจิตต์ดอบสวน
จะเกรงไม้เกรงกลใด	เลื้อใดที่ควร
๑ เหล่าพราหมณ์ผู้ถือศำตร์ได้ย
ของเหล่าประชาชาวชน	เป็นที่กราบไหว
๑ พราหมณ์นั้นใช้ดีทุกคน
ก็มีอเนกครามครัน	เป็นพาตชน

๑ อย่าถือเอาเพศเผ่าพันธุ์
ว่าชั่วแต่ดีมีควร

๑ เช่นเรารู้เจ้าจงล้วน
อย่าถือเอาเลือดแล้วพาด

๑ ข้อหนึ่งเราจักวิถิตถาร
ที่ทานเป็นปราชญ์แก้ว

๑ ผู้มีจิตศรัทธาทานย่อมมี
ของตนมากน้อยเท่าใด

๑ ย่อมรักผู้อื่นเท่าไร
ของตนที่รักเหมือนกัน

๑ เพราะฉะนั้นเราจึงมีฉันทา
ผู้ต้องด้วยความกัณธาร

๑ หวังจักให้ทองเป็นทาน
ที่จะเป็นแต่เหล็กไถ

๑ สถานที่หนึ่งทานที่แจกให้
ผู้เห็นว่าจนยากมี

๑ ถ้าจนยากมากย็นต์
ประโยชน์คือผลมากมุด

๑ ผู้ใดเป็นคนบริบูรณ์
ผู้ให้ก็ได้พอประมาณ

๑ เขกคนไข้เรอโรคนาค
โอสถอันแก่โรคง

มาเป็นสำคัญ

ตอบให้เห็นควร

ผู้ไปใช้พาด

รักกายชั่ว

เท่ากายดวงใจ

ทด้วยตัวท่าน

ไปได้คิดการ

ต้องตุนสัตว์

ผู้ให้ก็มี

ประโยชน์เกือกุด

ผู้ใดให้ทาน

๑ ผลาผลนนอนันตัง
ที่จักประโยชน์ด้วยยา

๑ ให้แก่ผู้ไปโรคา
ว่าเผื่อนว่าชมตมวาท

๑ เราได้ฟังคำสอนดัง
ทำทานให้ยัถยาวผล

๑ ขอบท่านเป็นผู้ทุเรชน
ถึงไม่เป็นทานของเรา

๑ จงไปอาบน้ำดำเกล้า
ความร้อนจึงมารับไป

๑ บุรุษใดฟังพยากชอุบไมย
ก็เชื่อว่าเลือทำทาน

๑ จึงเด่นโตดโดยโมหันธ์
ด้วยฤทธิ์กำถงยินดี

๑ จมเด่นติดลักสันที่
ให้หลุดจากเด่นเหต้อตรา

๑ เลือแก่เจ้ากตมายา
ประคุดหนึ่งเอนดู

๑ เราจักช่วยทุกข์ของดู
ต้นนัยที่แน่นจึงคธา

๑ ทำทางค้อยวางบาทา
คองหนึ่งจักช่วยชีวิต

ผู้ไขก็หวัง

ยอมวังเกียจยา

บัณฑิตจึงหวัง

ซึ่งจะรับผล

ชำระบันเทา

เพราะความอยากได้

โตดตงบ่อธาร

จักถอนกาย

แกดั่งมีวาจา

ค้อยย่องมองดู

จิตต์แจ่มแซมซ้ำ

๑ ถึงเคี้ยวบรูษแล้วหัน
คาบพัตจนม้วยชั่ว	ข้าไอรู้ออกพลัน
๑ ครงนมกระต่ายภูรี
มโนจักใคร่ดื่มชด	มาดื่มนม
๑ เห็นเลื้อยดวงบรูษด้วยกต
ผู้เห็นว่าเนาใดดพาด	ศศิศิษน
๑ ไปดัดบับคำสอนดัดมานาน
พยัคฆ์จึงได้ดัดมปอง	แต่โบราณกาล
๑ พระยานกธำชกเทียบสนของ
ประโยชน์ด้วยโภชนนายพราน	แก่ผู้งนกปอง
๑ ขอซึ่งเลื้อยเมาสังหาร
ด้วยเดชอุบายกล่าวมา	บรูษเนาใดดพาด
๑ ตัวเราแตกกระต่ายปรีชา
รแห่งบรูษเดินทาง	ได้เห็นอาภา—
๑ เหตุนี้มาเป็นตัวอย่าง
ไปกินซึ่งปลายดาด	สู่ท่านอย่าหวัง
๑ ถ้าขึ้นไปแล้วคงมี
อันต้องด้วยกตเลื้อยกิน	เหตุเหมือนชนที่
๑ อนึ่งท่านจงฟังราวระบิต
ชาติชนกอบกิจการ	นิสสัยโหดหิน
๑ มักกอบตามกเจ็ดสถาน
ปรารภนาอันยิ่งใหญ่โต	หนึ่งจิตศศิการ

- ๑) หนึ่งจิตศรัทธาโยได้ ยู่ท่านให้โกร—
 ชแฉกแตกแตกจากกัน
- ๑) หนึ่งหลดอกดวงดื้อฉ้อฉนที่ ปองเอาทรัพย์ท่าน
 มาเป็นประโยชน์แก่ตน
- ๑) หนึ่งมีความโกรธเห็ดฉอดัน ดิมตัวเผดอตน
 ไปรู้ด้านกษัตริย์
- ๑) หนึ่งมักเกียจคร้านไปมี วิริยะระหนึ
 หาสุขด้วยการพาตา
- ๑) หนึ่งมักกอบถนนิมิตรา เมามันนิมิตรา
 ไปรู้ดวงวันราตรี
- ๑) หนึ่งมักขลาดด้วยการดี เห็นท่านภู่
 ดังด่อนให้ดัดสันดาน
- ๑) ครนคนจักทำตามการ คิดเกรงพวกพาด
 จะติจะฉินนิมิตรา
- ๑) กิจทางเจ็ดดังกล่าวมา เป็นที่เส่นหา
 ของพวกประชาชาวพาด
- ๑) เพราะฉะนั้นจึงสุท่านอย่าหาญ ไปเส่นข้าวสาร
 ถนถนประเทศนั้นเลย
- ๑) นกพิตูปฟังนายกล่าวเฉย ไปววยหายเลย
 ที่จักนิยมนอยากกิน
- ๑) จึงเฝ้าวิงวอนโดยถวิต ว่าประเทศถน
 ซึ่งมีทรัพย์คือโกษา

- ๑ อันเกิดแทบที่อาตมา จักจะไปหา
 ที่อื่นเสียหนใด
- ๑ เช่นกับจักได้ มีอีกแต่ใช้
 คุชจักขอไปกิน
- ๑ ฝูงนกกว่าตัวกับบิน พากันไปกิน
 ปถายข้าวที่พรานโปรยดวง
- ๑ จิตคิดเห็นนกทั้งปวง ไปเชื่อคำทวง
 จังคิดแต่ในใจตน
- ๑ ว่านกซึ่งเป็นพวกพล แห่งเราไปพัน
 คงต้องพินาศแล้วนา
- ๑ ครั้นเรจักไม่ไคคดา เห็นฝูงบักขา
 คงมอดคงม้วยหมดพันธุ์
- ๑ ตรีแล้วจิตคิดผายผัน บินไปตามกัน
 ดงดูที่ยังข้าวพราน
- ๑ สายใยไถยนครักดชาด คดุมครอบบักขานต์
 ฝูงวิหควิคคถึงตน
- ๑ จิตคิดจึงกล่าวนุณธ์ เพราะความโงกถั่น
 จึงต้องติดขายนายพราน
- ๑ บักขลุดุครั้นเห็นบักขานต์ ติดขายมากมาย
 ก็มีจิตคิดคินันต์
- ๑ เดินพลงทางกล่าววาที่ ธรรมดาบักขี
 ฤๅสัตว์ชนิดอย่างใด

- ๑ ผู้เป็นหัวหน้าแห่งใคร เมื่อพวกต้องภัย
ควรคิดให้พินัยน์คั
- ๑ จึ่งจกนับว่าผู้ ควรเป็นนายท่าน
ครอบครองพวกพ้องสืบไป
- ๑ แม้นบ่ชวาชวนให้ พวกตนพินัย
ผู้ไปนับเป็นนาย
- ๑ ความดีความชั่วทั้งหลาย ต้องคิดกับกาย
ผู้เป็นหัวหน้าไปนาน
- ๑ พระยานกัศับพร้อมคำพราน ด้วยปราชญ์ฉันทาน
ก็ได้สติตรึกตรอง
- ๑ จึ่งเตือนสติทุกทั้งผอง วิสัยสัตว์อนตอง
ทุกขภัยตั้งใดมาพาด
- ๑ พึงตั้งสติมั่นฉันทาน ด้วยเหตุห้าประการ
จึ่งอาจจกพินัยน์คั
- ๑ หนึ่งจิตคัพิน้อมพร้อมกัน อย่าคิดแข่งขัน
แก่งแย่งระแวงไหวการ
- ๑ หนึ่งพิน้อมจิตไวหาร ฉลาดแก้กัถาวดาร
ในที่ประชุมโดยไว
- ๑ หนึ่งพิน้อมแก้กัถาวไสย ภูมิอย่าหวั่นไหว
ให้เสียยศักรเกรงยำ
- ๑ หนึ่งให้สามารถในคำ กัถาวแก้ทางธรรม
ปัญหาอันทุกเหลือตรา

- ๑ เหตุให้ประการดังกล่าวมา เป็นเครื่องหมายหา
ของท่านที่ผู้เป็นนาย
- ๑ เพราะฉะนั้นชาวเราทั้งหลาย อุดล้าหิม่งหมาย
ให้พร้อมสติภริยา
- ๑ ดุเยี่ยงมดลัดตัวก็ดำ ดำารถอาจพา
ดังของอันเคิบโตไป
- ๑ มิฉะนั้นเหมือนบ่อบ้านใบ ควบพันให้ใหญ่
เข้าเกตุยวพร้อมกันมันเหลือ
- ๑ ถึงจักผูกมัดข้างเดียว ย่อมแน่นแน่นเหลือ
บ่อาจจะดันขาดคดตาย
- ๑ เพราะฉะนั้นเราท่านทั้งหลาย พร้อมกันผืนผาย
บินสู่เวหาศโดยแรง
- ๑ ฝ่ายฝูงนกพิดาบินแดง มีอุตุล้าหักดำแข็ง
ทุกตัวก็บินพร้อมกัน
- ๑ พาเอาชายพรานผายผืน ขนอากาศพัด
ด้วยปีกแห่งนกเหลือตรา
- ๑ ปางนั้นนายอุทธรักศึกษา เห็นฝูงสุกฤณา
พาชายระเห็จเหินจร
- ๑ นายพรานจึงค้นดงดอน ตามทิศทาง
ด้วยจิตศรัทธอยนกกตกลง
- ๑ ถ้าตกแห่งใดโดยจง เราจักช้พลดง
แห่งนกบ่ให้เหลือหลุด

- ๑ พรานนกตามนกโดยมอ— รคาเขตต์ไถ่พอ
ไปเห็นนกตกกตัมมา
- ๑ ฝ่ายฝูงนกพิลาปักษา จิงมีวาจา
ว่าเราทั้งหลายพร้อมกัน
- ๑ พยายามตามคำรำพัน ของนายผู้บัน—
ที่คจิงไต่พนมมือพราน
- ๑ บัดนี้ยังข้องในชาติ ดุจจิตต์คิดอ่าน
ที่จักให้หลุดจากกาย
- ๑ พระยานกฟุ้งนทงหัตถย จิงมีภิปราย
ว่าหมู่แห่งสัตว์สามัญ
- ๑ ย่อมมีเหตุรู้อันดามสถาน คือเวธากาด
อันตรายมาถึงตนตัว
- ๑ อีกเมื่อเวลาทักตัว ภัยจักมากตัว
คตะเคด้าระคนกายิน
- ๑ อีกแค้นขดสันจนสิ้น ฤชดถึงสิ้น
ด้วยเหตุอันใดเกิดมี
- ๑ เหตุดามตังถ้าวมานี้ ถ้ามั่นเกิดมี
แก้กายแฉจิตต์ผู้ใด
- ๑ ผู้นั้นจักหันหน้าไป พึงใครไปได้
เว้นไว้แต่มิตรร่วมมาน
- ๑ มิตรนั้นมออยู่ดามสถาน หนึ่งดังกุดพอประมาณ
หนึ่งดังตระกุดกว่าตน

- ๑ หนึ่งคำตระกูลดั่งขันต์
ว่าควรจะพึงพวกใด
- ๑ เพราะมีกำลังดี
อำนาจดมเคราะห์ผิดกัน
- ๑ ยังมีตรอกด้ามพวงนั้น
รู้คุณบิตรมารดา
- ๑ ชนกชนนเรารว
เป็นมิตรดีหายพวพันธ์
- ๑ ปรารถนาผลให้ทุกวัน
อันดังอันสุดเห็ดอครา
- ๑ ด้ายด้ามข้างคั่นหนา
พึงคิดให้ควรแก่การ
- ๑ ครึ่งนี้ควรที่ไปสถาน
มิตรดีหายแห่งเรา
- ๑ มีหมับบริวารพัพพา
จิตรคุตุดหาอาศัย
- ๑ อยู่ริมฝั่งชลาลัย
เห็นหนุจกช่วยอับจน
- ๑ คิดแล้วจึงพาพวกพล
พาชายไปยังคุหา
- ๑ ครนถึงจึงร่อนลงมา
เลี้ยงร้องแข่งแซ่แจจัน
- ด้ามมิตรพึงยด
- ต่างตระกูลต่างใจ
- หนึ่งคอบุตรอัน
- ด้ามหน่าว่า
- เป็นมิตรสำคัญ
- เมื่อจักไปหา
- พระยาหนุไปราณ
- สถิตยธำดำนเา
- เราพากันไป
- บินชนเวहन
- จับปากคุหา

๑๑ พระยาหนุ่ยขอมหรือญ
ก็คิดประหลาดหลงใจ

ตะกะย็นถั่น

๑ พระอภัยมณีคร่ำครวญถึงไฉ
แอมดอญปากคุดหา

จึงด้อมเดินไป

๑ จิตคว้งร้องเรียกมา
ท่านผู้สหายโปรา

๑๒
ดกรหรนตกา
๑

๑๐ เรามาหาท่านถึงด้า—
เช่นนบทกทายเดย

นักइनโยท่า

๑ มุสิกฟังดาร์นกเฉดย
ว่าไอ้ขี้เพี้ยนรวมใจ

จังหวัดบึงกาฬ

๑ เราเห็นท่านมาครั้งไหน
มาตั้งคราวนี้

ไม่เห็นพาดาย

๑ เราคิดถวญถึงตน
บ่ได้ปราศรัยท่านนา

จ้งหงเหมายด

๑ น้๑เหตุใดบ๑กษ๑
พ๑พ๑น๑ก๑ระด๑น๑บ๑ก๑ก๑ย

คำขวัญจึงมา

๑ พระยานกคอบหนุ่สหาย
เราไ้รู้คอบกตใด

คำทำนภิปราย

๑. รวมค่าทรัพย์สินส่วนตัว
ทั้งห้ามาคองกายตน

เมื่อมีเหตุใหญ่

๑ คัดความพยาพิใหม่
แต่ความททยเกิด

ความคับแค้นนี้

๑ ความตึงจำของเขี่ยนต์	ความพินาศชั่ว
รวมห้าถ้ามายังคน	
๑ ผู้นับว่าอกุศล	สร้างไว้ให้ผิด
จึงต้องทุกข์ภัยใหญ่โต	
๑ แม้มัวเราเล่าสหาโย	ผลอกุศลโต
สั่งให้จึงชายพัวพัน	
๑ หิวันตกฟุ้งนกรำพัน	จึงตอบว่าดรรพ์
สัตว์ตกกรรมทำมา	
๑ กรรมย่อมคิดตามตนคตา	บำรุงรักษา
ให้รู้ที่ใดก็เศร้าใจ	
๑ ครนกล่าวแต่เท่านั้นไซ้	พระยาหนุเข้าไป
ปรารภจะกัดเขือกพัน	
๑ พระยานกจึงกล่าวจันรรจ์	ว่าดูกรท่าน
ถ้าจักดมเคราะห์แก่เรา	
๑ จงช่วยกัดเขือกที่เนา	ติดกายพวกเหล่า
บริวารของเราถอนรา	
๑ พระยาหนุจึงตอบวาจา	แนะสหายตัวข้า
พันพ่วงก็เกิดอนคตอนเซ	
๑ เรี่ยวแรงขาแข้งกาเย	แข็งขัดมัดเบ
จะกัดได้แต่ท่านนา	
๑ สถานที่หนึ่งดกรักษา	อันสัตว์นานา
เมื่อยเกิดชนแกตัว	

๑ ไบร็กกายคนไปมั่ว

บันทึกย่อมติเคยนตน

๑. หนังสือพิมพ์

จะคิดล้มเคราะห์ท่านนา

๑๑. อภิหวงค์มบรรณดชา

เพื่อได้ครองจิตศรัทธา

๑) ต้องอุทิศให้หาทรัพย์ศฤงคาร

ลัทธิศาสนิกเรอเนคน

๕ ๔ ๓ ๒ ๑ ๕ ๒
๐) เมื่อนมทรพยแหวเห็ดอดน

ซึ่งทรงพยายให้ควรแก่การ

๑๑ จกโคเตยงชพชนมนาน

บุคคลให้ติดตัวไป

๑๑ เมอมกูดเล่าไซ

ถึงครรถ์มบคเบองบรพ

๑๑ หนึ่งผู้โปรดคำคุณ

ผอ.น.จก.บ.ของแทนไฉน

๑๑) แมงกษัตริย์คนใด

จากบ่อไวนนควรรณ

๒๕
๐. ฝนคงทำทศพด

๒๕๓๒ ๒๕๓๓
ผอนให้ล้นค่นยปราน

๑๑. ย่อมมีมาแต่โบราณ

๒๕๕๕
ไว้ในกรมการทางมรดก

ร.ก.ช.พ.เชา.ท.ว.

ประโยชน์ห่วงกังวล

๕ |
มแก้เอาตมา

ไว้มากมาน

ควรนอนอย่างน้อย

๒ แกะสลักการ

ควรคงส่งให้

๒๕๖
รักษาชีวิต

^๑ ^๒ ^๓ ^๔

สหกรณ์ไชย

๗

มักผดุงชีพ

บันทึกได้งาน

- ๑ พระยานกพั้งหนูดำนวน
แก้หนูผู้มิตรไม้ตรี
- ๑ ดุกรท่านผู้อาร์
ของท่านถูกถ้วนทุกประการ
- ๑ เมื่อเราเห็นเหตุภัยพาต
อันมาอาศัยเรารว
- ๑ เราเหลื่อที่จักเวทนา
อันได้ทุกข์ทนหม่นหมอง
- ๑ ถึงสัตว์ต่างชาติเชอปอง
เราคิดด้นเภททุกพรรค์
- ๑ ผู้ใดที่เป็นนายท่าน
แก้ผู้อาศัยแก้ตน
- ๑ เหมื่อนดังเช่นเรารอนรน
ดังนี้จะหาห่อนมี
- ๑ อนึ่งใครมีใจได้ศรี
คือการกุศลทงมวด
- ๑ ผู้นั้นจักได้ตาภควร
ความดีชด้นข้อรำคาญ
- ๑ เกียรติยศเกียรติคุณไพศาล
ท่วไปทุกทิศทงผอง
- ๑ ดุกรด้หายเราทั้งสอง
กุศลด้วยใจได้ศรี
- จึงกล่าวคำควร
ซึ่งคำวาท
เกิดแก่บิรวาร
แก้หมู่บักขา
ต้องภัยหม่นหมอง
มีจิตต์โอบอาร์
ด้วยบิรวารตน
ก่อธร้างตั้งดี
ยศศักดิ์ทรพยถวน
ความเด่าฤาณาน
ปางก่อนทำกอง

- ๑ อธิโลกจึงได้ความดี
แด่หนูเป็นหมู่บริวาร
- ๑ ผู้ใดไม่ประโยชน์อาตมาน
แห่งคุณความชอบมั่นคง
- ๑ รักษายิ่งกว่ารูปทรง
ถึงกายย่อมไม่ไพบูลย์
- ๑ อันคุณที่ขอบเป็นมุต
ได้เล่ากันสืบต่อไป
- ๑ จงคืนกับภัยปบวรตย์
ท่านจงมีจิตต์ปรานี
- ๑ ถ้าท่านกตเถาว์ดี
ทั้งคืนให้พ้นความตาย
- ๑ เกียรติคุณของเราพ่าย
ผู้กตซึ่งเชือกขาดคืน
- ๑ เกียรติคุณเราต้องจักษ
ไปจวนคืนกับบันดร
- ๑ พระยาหนุบริวารสุนทร
หมู่เกรงอดได้ทุกคน
- ๑ แล้วจึงกล่าวต่อนอนุสนธิ
ตบักษ์ทอดความตวย
- ๑ ดูกฤทธานมีตวรภัย
ซึ่งมีไผ่ป่าพงไพร
- ควบคุมบั๊กษ์
ต้องรักษาการ
อย่าหวังพะวง
เกียรติคุณไปคู่บุญ
ด้วยเหตุหนุนไ้
ปลดปล่อยหมู่บั๊กษ์
เกียรติคุณท่านไ้
เล่าถนุภาครน
เด่นกตวัชรกร
แก้หมู่อนน—
อันข้างมากหลาย

- ๑ มนุษย์ปองเชือกคดต้องเท่าไร บังคับนับได้
ตามจิตต์ประสงค์จึงปอง
- ๑ - มัจฉาอาศัยในท้อง มหรรณพด้ายของ
อันตึกใหญ่กว้างทางจรด
- ๑ บั๊กขามมีปีกผายผัน นางทางจรด
เหตุใดไม่พ้นชนนา
- ๑ มนุษย์จับเป็นภักษา สู้สหายเราเรา
อย่าได้ประมาทมัวกิน
- ๑ พระยานกจิ้งจกดำวคำยิน— ตั้ตามถ้อยถวิด
อันหนูได้รำพันสอน
- ๑ อันนิสัยดัดตัวในโตกร ต้องทุกข์เดื่อตรวน
แล้วมัวประหม่ามึนใจ
- ๑ ดังเดินผมบังเขาไศด อักคังนกแรงใหญ่
มีตาอันแหลมแต่เด็ง
- ๑ ครนภยมาถึงตนเอง มีคิมิตพิศเพ่ง
หลงใหลไม่มีปรีชา
- ๑ ไปทราบเดห์กถมนุสส์ตา ฉนใดเราเรา
เมื่อความวิบคถึงตน
- ๑ ย่อมมีคิมิตไปไม่ยด เห็นเดห์เด็คกถ
ของพรานที่คักชาดา
- ๑ พระยานกกับหมู่บั๊กษา กราบกรานมุสสิกา
โดยดัดยนิสสัยใจปอง

๑ พากันกลับหลังทางผอง
 ด้านกับักษาอาศัย ฯ

ดูที่โดยปอง

๒๘ จักกล่าวถึงกา
 อยู่ต้นจัวใหญ่
 บินฉาบลงไป
 ที่นายพรานดวง

ลักษณะประตนา
 ครนเห็นนกพิลาป
 คัดข้องต้องช่วย

๑ แล้วยาตาข่าย
 เข้าในไพรหลวง
 หมุ่นกทงปวง
 ตกตงตรงไค

ดัญจรว่อนไป
 กาคิดตามดู
 ว่าจักหั่นดั่ง

๑ คงได้เป็นเหยื่อ
 นกนให้ได้
 บินฉาบลงไป
 ประชุมอยู่คุดหา

เราจักกินเนื้อ
 ครนเห็นนกพิลาป
 ทงด้วยตาข่าย

๑ ฝ่ายกาตามไป
 ค่อยดูทางท่า
 วิ่งจุออกมา
 ปลอยนกทงปวง

จับอยู่คั่นไม้
 ครนได้เห็นหนู
 กัดสายชาตา

๑ กาจึงคิดว่า
 นกใหญ่หลวง

อันมีมครดหาย
 ตัวที่เต็มอชาติ

เปรมปราชญ์ทองปวง
แก่เราไม่มี

๑ จักทำนไถ
มีมิตรไมตรี
คู่ร่วมชีวิต
ดั่งเคราะห์ให้แก่น

๑ เหมือนชนนายช่าง
ถวดยศยศมรดก
เหล็กใหญ่อันดี
เพราะมากเครื่องมือ

๑ การควรจะใช้
คนไปนับถือ
มาทำเครื่องมือ
ขัดข้องไปควร

๑ เขามีดมาใช้
คันใหญ่ไปควร
บินพับผันผวน
จะใช้ได้นา

๑ อันเครื่องมืออัน
มีนไถหนา
อำนาจกาย
ชำนาญต่างกัน

ที่เป็นเพื่อนทวง

เราจึงจะได้
เหมือนอย่างนกหนู
ทุกขภัยได้มี

จะทำได้ยังตั้ง
ต้องมีเครื่องหลาย
ทำได้งามครัน

เหล็กให้มาดจึงได้
เอาเข็มเย็บผ้า
จะจับจะถือ

ต่างขวานตัดไม้
มีดจกีย่อยยับ
ต้องดูแลควร

มีคุณต่างกัน
แม้เหล่านักรบสัตว์
ต่างเพศภาษา

๑ ถ้าหม่อภาษา

อุดมคมด้น

แย่งยอศตพ่น

กว่าดัดตอทงปวง

๑ ตัวเราเป็นนก

ในท้องโพลมหลวง

กัตคร่าห้เชือกบ่วง

จักได้ฤกษ์

๑ จำเราจักไป

แก่หนูควน

บินผ่นจรด

ปากถาคูหา

๑ กาจึงเรียกขาน

หิวันตะกา

กว่าหนคณา

แต่वनไป

๑ เราขอเป็นมิตร

กับท่านด้หาย

ดังใดไถดักทราย

แจ้งเราเกิดรา

๑ มดิกได้ฟัง

จึงมีปจณา

๕๕๖
ทมทนดา๕๕๖
เป็นคำครเครองมอ๕๕๖
แบบคายนคณ๕๕๖
เทียวนโณณณ๕๕๖
ปราศจากทนดา๕๕๖
อย่างหนทงปวง๕๕๖
ผูกไมตรีไว้๕๕๖
ครนคิรแล้วพณ๕๕๖
ดงมาดัดที่๕๕๖
ว่าดกรท่าน๕๕๖
ผู้มยค้อย๕๕๖
จงรเกิดรา๕๕๖
ไมตรีร่วมจิตต์๕๕๖
เมอมทุกขภัย๕๕๖
ขอท่านด้หาย๕๕๖
ซึ่งกาอาจ๕๕๖
ท่านนชอใด

พระกตโพนนา
เป็นมิตรแก่เรา

๑ กาจิงตอบว่า
เตว้จเตว้เรเเนา
ขึ้นบานเย็นเข้า
ลักขะตะนา

๑ มุติกตอบสาร
ผู้มีไหวหา
ทิมปรีชา
ผูกอบไมตรี

๑ ดุชาติตระกูล
คุณวิสามี
เชอชนกระวี
เป็นมิตรแก่กัน

๑ เด่หนึ่งผู้ใด
กั้วถมหันต์
ดงกัจจนัน
เช่นเถานา

๑ ชนดงถ้าวาน
เป็นทศหา
คมภีรนา
ในแบบเบองบรรพ

ซึ่งท่านจะมา

ตัวเราเป็นกา
อากาศดำราญ
นามกรเรา

ว่าดูกรท่าน
เหต่าหม่กรวี่
ท่านยอมพิจาร

ทพยดินดัมบรรณ
เล่มอกกับคน
จึงผูกไมตรี

๕
เตยงดแก้ไข
ให้จำเริญได้
ทำคุณแก่กัน

ควรผูกไมตรี
ยอมปรากภูมิ
ท่านได้ถ้าวมา

๑ เราท่านทั้งดั่ง
เชื้อชาติต่างพันธุ์
นั่งนอนผิวดิน
ฉันทไฉน

๑ กากะปักษ์
หิวันตะกา
จึงถนอญวาท
เห็นว่าไปคอร

๑ ถึงเถาหมูษย์
กษัตริย์ทงมวด
มัจฉัตไหยหวด
โยธาเศรษฐี

๑ ใญ่ได้ปรีक्षा
กิจราชคดี
โยธาเศรษฐี
ให้ดำเร่การ

๑ หนึ่งหมักชา
รพกายมหันต์
เบณมิตรผูกพัน
คณิดหนึ่งรา

๑ เพราะเหตุฉะนี้
พึงเราก่อนหนา

ตระกุดไม้คอง
อาหารทอญ
จะคบหากัน

จึงตอบว่า
เหตุฉะนี้ท่าน
ดงนเถา

ตระกุดดั่งดัด
ยังยอมผูกมิตร
กับอำมาตย์มวด

และทรงบัญชา
อำมาตย์เสนา
ยอมมีภักดี

พร้อมสรรพวงษา
ยังคองมัจฉิต
ด้วยมุสิกอิน

ท่านพึงยินดี
จะเถานิทาน

6

๑ เอโกจเรอรัญนี้

ตั้งชนนิราชพิศวาย

๑ เหตุนี้แดเราจึงจะตมา—

ท่านจักทราวนลัญจร

๑ ตัวเราจะตามดหายนดา

เป็นเพื่อนขจิตทุกขกษัย

๑ ดอณทันทากรดำเร้า

กตบถินสถิตยวณลัญจร

๑ ครานนังกาบังสุพฐี

ได้เห็นประจักษ์กิจยุบด

๑ จังมวจุปัจจนกะเยอน

ท่านนำผู้ใดกระเิดการ

๑ ดมันจังคอบปัจจนกกา

รพเพื่อดมันครเป็นมิตรเรา

๑ กาบังสุพฐีวจนกถาว

ดูท่านดมันครมิตรศฤงคาร—

๑ เราเห็นมิตรวที่จจะตมา—

๑ เชอชาติก้อาจหินปะพันฐี

๑ หากท่านจะคบดัดตน

กับกายดหายนจิตนิยม

๑ แฉกเช่นคิขณาชรกว้าง

แผ้วถ้งพินาศพิพิตธำ—

บมิมัดหายนชวาย

จรเทียวนเนจร

คมท่านปรัชากร

อรัญเณศน์ประเทศไค

บนิรานิราศไค

จรจวมชีวันมรณ

กิจเสร์จตโมธ

จำบากไพโรอาศัยคน

สถิตยที่บนพฤษกษณต์

แห่งดมันกับศฤงคาร

ดูกรเพื่อนดมันดมาน

วณดสูดำนักเนา

นี้ศฤงคารดมันเคา—

จรจิงจรตมา

ดูกรเจ้าผู้มิตรดหายน

ถครกตอินต่างกัน

คมดัดตนเพศณ

มนะเคียวดังเคียวคม

โทษจะมีมาดะดมัน

ด้วยศฤงคารเป็นธชา

ดีเนหังด้วยวิพาร

เหตุด้วยแนวมากถาวว

๑. ต้มมันจึงมีมธุระกาม
สู่ท่านจงกล่าวกิจทั้งปวง

๑. กามังสุพุทธุวจนดำ—
แรงแก่กระที่พระกนิณะแมว

๑. ปางก่อนยังมีวรมหาร—
ดมณฺยาช่อภาคริธิดำคร

๑. ริมฝั่งชลธารนั้นใช้
คันหนึ่งประกอบปักคธาเกียรณ

๑. มีแรงขรราช่อว่าจตุตถ
ปากเด็กก็หลุดสุดที่จะดี

๑. อาศัยถักถักขรฐเสดา
ฝ้ายฝุ่งทิสากรทำรัง

๑. ได้เห็นวิการคิณชรา
จึงนำภักษาหารอันมี

๑. ยังมีวฬารช่อที่ชกณ
ไปตกทิสากรอันมาน

๑. จึงทำอาการเป็นกตด้วน
คันหนึ่งวิปฺรทำตาย

๑. ไปตกทิสาทันนะแมว
ดบโดดดดับคิณชรา

๑. แรงแก่จตุตถวจนถาม
สู่ที่สถิตยแห่งเราโฉน

อันเรืองความตทททวง
บุรพเบองนิทานแมว

ชกเรองมาแนะแนว
มากถ่าวเทียบทำเนียบด่อน
ณพน่านชลธาร

ประกอบมัจฉาเกียรณ
เสดาใหญ่สถิตยเสถียร
รมยวินวิไลมี

ชนวิบัติทั้งอินทรี
จักษุมัดไม่เห็นทาง

พอบันเทาความทุกขัง
ในร่วมพฤษณนั้นมากมี

มนดิการะปรารณ
ทยเผื่อทุกวันวาร
วิพารันคิดปองผลาญ

รุกขรังเสดาปถาย
ตะกายชวนรุกขาบาย

ชีวิตมาครพิศาตมา
รวีแหว่ด้าเนียงจ้า

ดำคณฐัศัทรุโคด
ท่านนามกรโต

กิจแจ้งแต่คงความ

๑ วิพารังคอบวจนะรัง
ข้าแต่พระยาจกตถนาม

๑ ข้าเจ้าขอทักถนณะแมว
ด้วยเหตุพิบัติภัยศัตรู

๑ ไบมีทังจะพังด้านัก
พอพนัณมรณะอา—

๑ จดตถกถาววจนะฐ
รับหนัเนจรวนาค

๑ ถ้าฉันจะปั่นจวนมา
เราจักพิฆาตพิฆิตเนา

๑ วิพารพิโรมฐรอรก
ขอท่านสดับกิจแต่บุร—

๑ ผู้ใดแถมกิจอันร้อน
ขอพึงอำนาจคุณูปการ

๑ ผู้มอำนาจมหิทธิเดช
ดีร้ายฤาณาภิทุกขา

๑ ถ้า मैंแต่มาภิจดด้วยโหด
ถ้าดมอารมณ์ทุกตะผู้

๑ ถ้าผู้เรวรดีญจร
หนัณยปราคส์กตกาย

๑ ท่านผู้ประกอบพระปรีชา
ตามเหตุที่ผู้จรถ้าเคญ

โดยความแค้นแถงตาม
ผู้เป็นทพานัก

ขอพึงแนวด้านก้อย
ขจิตอาตมปถาตมา

ข้าจึงหากชนมาหา
วรณท่านได้โปรดปราน

เองอย่าอยู่ในถิ่นฐาน
จากถิ่นที่ด้านักเรา

ผู้พฤษาคำคมเสดา
แทบภาคพนรูกขามูถ

ไหนจตตถังหันหุน
พเบองบุราณกาต

ก็ชอกชอนไปสู่สถาน
กะท่านที่มีเดชา

ควรชักเหตุที่ผู้มา
ผลเหตุดังเกิดตุ

ต้องทำโทษแถมผู้
ที่ทำผิดบคิดกาย

อนุสัธรณทตหลาย
มาพงผู้พอยเย็น

ควรพิจารณาณเหตุเห็น
ให้พงพักพอพนัณ

๑ ผู้มีปรีชาดตงน
ว่าเป็นบัณฑิตอำไพ

๑ คิษณาจึงตอบฉัพพารอรรถ
เราจักดับพจนล้า—

๑ ที่ชะกัณณะมรูกถาว
เมื่อข้ายังรูนวิพพตัง

๑ เราพบดีทราดรองคหนึ่ง
ทรงพรตพเนจรในดอน

๑ ดูได้สัทธิยวัตรดำนัถ
ด่อนคำสัตรคัมภีรวรภิปราย

๑ อีกข้าก็มันคือเบญจา
มานัดดีเห็นดีจจะอิโร

๑ จึงให้สัทธิยวัตรณมัง
ดูข้าก็ต่างดลกกาย

๑ ถือจันทรายะณะกะพรต
เล่พวาคะเป็นนิรันดร์กาล

๑ สรรพสัตว์วเนพนันนี้
โศตเฉาปรีชาบ่มิเคณ

๑ เห็นแต่พระยาภิษณกะนี้
ฤทธามหามหะอนัน—

๑ ท่านผู้พิบูลย์คุณเช่นนี้
ข้าพิศเราคุณธำรง—

คณะกวีท่านชานไช
จิตรแท้ในทางธรรม

ท่านพึงพิจนาคำ

เนี้ยกพินิจคณังพึง

นำเรื่องราวแต่ครั้งหลัง

จนเตร่พเนจร

คือพึงล่ำรวมพร

ทุกขกิจประพฤติกาย

ดีทราดรักขามกหลาย

ทยข้าจนเต็มโต

พระสัทธิธาก็แสนได้—

จะควรอยู่ผู้เดียวดาย

ชดหลังกระแด้รว้าย

แต่ก็มาดมาทวน

บ่เล่พชดรด้าหาร

ประพฤติมานานเน

มะนะมีแต่โยเด

หิณะชาติคณาจพันธุ์

มะนะมีปรีชาขยัน

คติชาติคิชาพงษ์

แต่จะมึมนโนปดง

คประกอบด้วยคี่ดา

๑ ไปผิคนกจกตอันใด
น้อยทรัพย์แต่อับวรปรีชา

๑ ข้อหนึ่งชนบดรรพมนุษย์
ยศศักดิ์ตระกูลทรัพย์ตระกูลการ

๑ เมื่อมีผู้ใดกระโดยมา
รับรองตนของวรภิปราย

๑ อย่างนั้นแต่แบบสรรพประชา
ซึ่งท่านคิษณาวรปครวญ

๑ อันลัทธิโลกทั้งหลาย
สุทุผลตามละตระกูลการ

๑ เหนกฉายณกายจรประกอบ
ตามติดกะกายวรชของคน

๑ ข้อซึ่งพระยาภิษณะประเสริฐ
ไปได้พิจารณาหุสสรณ์

๑ แด้วแต่จะมากกรเชญชู้
อาคันตุกาว่าสนนาย

๑ หนึ่งผลตถารุกขอเนก
โหดังผลตามตจะควร

๑ คือผลอุทุมพรพิบูลย์
ดำคันแต่ถึงกตระกูลการ

๑ แต่ผลตถาวิกตต่าง
เยี่ยมอ่องดอออกตังวรณ

ตระกูลไชวักที่หัน
จะพิษาคไม่ควรการ

วรพทชโหวาร
ผิตั้งท่านคิษณานาย

วสันธุฐาพึงทักทาย
ตระกูลตามพอสมควร

จะดูหากันทั้งมวด
มาขับแขกมิควรการ
กรได้สมาหาร

ดูทุโทษก็ตามตน
จะหลีกถอยก็ไปพ้น

ทุกเหยาอย่างหนทางจร
ดูมเด็คปรีชาวร

บุรพเหตุให้เยบคาย
มะมะผู้ปรีชาหาย

กรเข้าเห็นไปควร
อดิเรกมตมวด

วินิจชอคหนึ่งครอง
ผตชนนเป็นลึงดอง

ก็ตะม้ายเห็นคล้ายกัน
มะเดื่อปรางสุกแสงฉิน

ชาตชบุระบายดี

๑ ภายในวิการสัตว์บ่อน
ปราศจากรสาโอชไม่มี

๑ ฝ่ายผลขุ่นนุกถหนาม
ภายในครนดุกวรโอชา

๑ ฉนโตแดท้านดัตถัน
อินทรีย์กัพร้อมมุดบ่หาย

๑ ปางดัตถวรารูปดิเรก
แต่จิตต์พิพาทนระณกรรจ

๑ บางพวกก็มีกายะชเหว
อยายบคายภิปรายสรวพะหวง

๑ แแต่น้ำมโนสุจจริตจิตต์
อาคันตุกาสดัตถยัง

๑ แม้นสัตว์ชาติโตกน
หนึ่งพาดะหนึ่งภุริยะะดล

๑ เหมือนท่านพระยาภิษณกะน
รูปร่างทุเรศทักันการ

๑ ทงมีปรีชาชวณะหัตถก
อาคันตุกาอดนยุร—

๑ เดชาพลาคุณอนเณก
โอบอ้อมภิกขาตัตถัก

๑ ช้อหนึ่งพนาวนทงหลาย
คอกกฤชณารดขาร

กิมพอนอยู่มากม

ชนะมาตรคั่นหา

บ่มิงามสะอาคตา

รตมาตรชนาหมาย

บ่มิมีวิการกาย

มนะจิตต์ไยต่างกน

พจนเอกไป่หุนหัน

จิตรหมายภิปรายดวง

กิริเยะทงปวง

ผรุสธ้อยบ่ควรพ้ง

คะนึ่งคิตติเนหัง

วธนะถีนดำนักตน

ณกัมมทเวณ

ปกคิตำริการ

ดิงผดทขุ่นหวาน

มนแท่สุภาพพุน

กรุณรักษบ่สาบศูนย์

ยาตรพ้งพำนักตัว

วิบุเนกเก้เกรงกถัว

ภักษกนแดถีนอน

ประเทศไม้พิเคษชอน

ประเทศนเป็นนยากหา

๑ คตินธารุชานฤคณชาติ
 ทุกภูมิประเทศปัมพิททา
 ๑ ตัศถัพพมัจฉิตระนอม
 เช่นท่านพระยาภิษณมหันต์
 ๑ แม้นหม่อมมนุษย์วรชีโร
 แก่เพื่อนมนุษย์ดรรพประชา
 ๑ หมู่ชาวประชาชนะก็สู้
 เป็นที่พำนักแก่นรชน
 ๑ แม้นหม่อมมนุษย์พาดจริต
 จากหมู่ชนาชนะหญิงชาย
 ๑ อินท่านพระยาจตุตถะเดา
 พร้อมด้วยคุณาคุณปกรณ
 ๑ เหตุุนนเดชาจรจึงสู้
 ขอท่านจงมีจิตรกรุณ

ระดาตาสระดินคา
 จะเปรียบดั่งตัวก็ทตท
 มนระนอมเพื่อนดั่งตัวกัน
 แสงได้โดยยากหา
 มัมโนกรุณา
 บัมเคียตริงเกียจกต
 ดัถยอยู่ดำนักคน
 ประชุมอยู่ปัวววย
 มนะคิดเมตดาหาย
 ชนะปราศบ่อาจจร
 ก็มีเขาวนพิเคษด่อน
 ดุจจะนับคเณคุณ
 วธนะอยู่พอพงบุญ
 มะมะผู้นาภกาย ๆ

๑๖ ฝ่ายเร่งปรีชาโนตหาย
 ยินแมวยกข้อยอกุณ
 ๑ มีจิตดียินดีโดยสุน—
 ไช้ท่านวิพาธิโร
 ๑ ถ้อยคำของท่านเราโม—
 มนัสชอบทุกประการ

ไปรู้ประมาณกาย
 ทรพจน์ไพบุตย์
 ทนด้วยความได้—

- ๑ แค่นี้ก็วิเศษอากร
ชี้ท่านมาเป็นภักษา
- ๑ ต้นไม้เฒ่าทึบ
อาศัยอยู่มากมอญ
- ๑ เกตุออกภักษามักออก
ชี้พิศมอดม้วยปราวณ
- ๑ เราจึงต้องตอบโหว
ตระหนด้วยถิ่นไผ่
- ๑ ฝ่ายแมวพังแรงวาท
ก็มีจิตต์มาครหมายการ
- ๑ คงจักดำเร่จดังมาน
ชี้พิศไปฏกฤษ
- ๑ คิดแล้วจึงแต่คงความสุน—
เคารพนบอบหมอบดง
- ๑ ต่อหน้าแรงแก่จ้านง
เพื่อจักว่าใช่ชาวพาด
- ๑ ข้าแต่พระยาแรงโหว
พวกแมวยอมฆ่าตัวกิน
- ๑ ความกล่าวถึงจังทั้งต้น
มักเป็นผู้พาดพาด
- ๑ ไผ่ไต่เถาเรียนคึกษา
จึงตั้งในนิมิตการม
- มักเบียดเบียนผลาญ
- ไปฏกฤษ
- ไปฏกจักสุน
- ใช่เราจักพาด
- ผอนผนเปรมปรีดิ์
- ประสงค์ที่ผลาญ
- ทรการคุณ
- กล่าวโดยคำตรง
- ซึ่งท่านว่าพาด
- เพราะแมวทะมิพ
- คำท่านธีร

- ๑ แต่ข้า^๕นเป็นศิษย์ต่ำ— นักพระทรงธรรม
ได้ตั้งอยู่ในศีลดา
- ๑ ต่มาทานพรตได้พวาคา ไปเบียดขี้วา
ของท่านมาเป็นอาหาร
- ๑ ด้วยหวังว่าเบ^๕ของหน้ากาต จะได้สู่สัถยาน
นิเวศน์จังหวัดอำพล
- ๑ ไซ้ข้าจะแกดั่งกล่าวกต ถววงเล่ชีพพนม^๕
ตูกนภบริวารท่านกิน
- ๑ ฝ่ายเร่งเงาโคดโหดหิน ไปพิจารณาจิต^๕
ก็เชือกคำเดส์แมวดวง
- ๑ ต่ำคัญว่าคนใหญ่หลวง ยศศักดิ์ทั้งปวง^๕
ทงมีกำลังปรีชา
- ๑ ตามคำยกย่องวิพา เพื่อกายวาจา
แต่จิตก็เห่อเหิมตาม
- ๑ จึงมีวาจาอันงาม แก่แม่มชู้^๕ทราม
ว่าท่านจะอยู่ก็ตาม
- ๑ แมวดาเร่งแกไปต่ำ— นกเร้นทั้งจำ
ในโพรงเสดานานอน
- ๑ ได้ที่แม่วร^๕บั้นจร จัปติชากร
ไปฏกมาเคียวคาบพา
- ๑ จัปกินทุกวันเวลา ฝ่ายหมู่^๕ทิดชา
เห็นบุตรตนน้อยถอยไป

๑ มีความคิดแค้นสงสัย

จึงพากันไป

เห็นชนกระตูกเรี่ยราย

๑ ริมที่แรงแม่่มากหลาย

ฝูงนกมากมาย

ดำคัญว่าแรงแก่กิน

๑ จึงพากันกล่าวติฉิน

ว่าสัตว์ทมิฬ

ไม่คงอยู่ในสัตย์ธรรม

๑ เราดูความภักษานำ

มาให้ถึงดำ—

นักกินอิมสุขทุกวัน

๑ ยังไม่เคยมีความที่ฉันท

มาฆ่าบุตรอัน

บังเกิดแต่อกแห่งศู

๑ ฝูงนกกว่าแคว่กัศร

จิกซากตากู

แรงแจ้งจนถึงแถมรณ

๑ ฝ่ายแมวเห็นทิงชากร

พากันสังหาร

แรงแก่ให้ถึงตักษย

๑ เกรงกลัวตัวจักบรรลัย

รีบหลีกหนีไป

จากโพรงเสดาเหยาจร ฯ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มัทมณฑลราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร
น. ท. พระพิมพ์เส้น ร. น. ผู้พิมพ์โฆษณา

๓๐/๑/๘๐